

הַלְבוּת קְרִיאַת שְׁמַע סִימָן רְלוּ רְלוּ רְלוּ

ביאורים ומוספים

סִימָן רְלוּ

סֵדֵר תְּפִלַּת עֲרֵבִית

[משנ"ב ס"ק יא]

וְאַחַר כֵּן יִתְפַּלֵּל עֲרֵבִית עִם הַצְּבוּרָה⁽²⁸⁾ וְכו', בְּשִׁעָה שֶׁהַצְּבוּרָה מְתַפַּלְלִין עֲרֵבִית⁽²⁹⁾.

(28) וְאִם עֵנָה 'בְּרַכּוּ' עִם הַצְּבוּרָה, כְּתוּב בְּשׁו"ת מִשְׁנֵה הַלְכוּת (ח"ו סי' ג) שֶׁלֹּא נִחְשָׁב לֹו מִחֲמַת כֹּן לְלִילָה, וְיִכּוּל לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה אַחֵר כֵּן.

אֲמֵנָם בְּעֵרַב שֶׁבֵּת, כְּתוּב בְּמִשְׁנ"ב לְקַמֵּן (סי' רסג ס"ק טב) שֶׁאִם יֵעֲנֶה לְבִרְכּוּ' נִחְשָׁב שֶׁקִּיבַל שֶׁבֵּת, וְאִסּוּר לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה אַחֵר מִכֵּן. אֲךָ אִם כִּיּוּן בְּפִירוּשׁ שֶׁלֹּא לְקַבֵּל שֶׁבֵּת, כְּתוּב בְּשׁו"ת אַגְרוֹת מִשֶּׁה (או"ח ח"ג סי' לו) שֶׁיִּכּוּל לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה. וְרָאָה מָה שֶׁכְּתוּבָנוּ בְּמִשְׁנ"ב שֶׁ.

(29) וְכַשִּׁצְבוּרָה קִיבְּלוּ שֶׁבֵּת, כְּתוּב הַשּׁו"ע לְקַמֵּן (סי' רסג סט"ו) שֶׁאִסּוּר לִיְחִיד לְהִתְפַּלֵּל מִנְחָה בְּבֵית הַכְּנֶסֶת שֶׁהוּי תְּרַתִּי דְּסִתְרִי, וְמָה שֶׁלֹּא נִחְשָׁב כִּאֵן לְתְּרִתִּי דְּסִתְרִי שֶׁהוּא מִתְפַּלֵּל מִנְחָה וְהַצְּבוּרָה עֲרֵבִית, כְּתוּב בְּשׁו"ת אַגְרוֹת מִשֶּׁה (שֵׁם) שֶׁזֶה מִשּׁוּם שֶׁתְּפִילוֹת חוּל הֵן שׁוֹת זו לְזוּ, מָה שֶׁאֵין כֵּן תְּפִילַת חוּל וְתְּפִילַת שֶׁבֵּת.

וְלֵעֵנִין מִי שֶׁמִּתְפַּלֵּל מוֹסֵף בְּשִׁעָה שֶׁהַצְּבוּרָה מִתְפַּלְלִים שְׁחֵרִית, כְּתוּב לְעִיל (סי' צ ס"ק ל) שֶׁאִם נִמְצָא עִמָּהֶם בְּבֵית הַכְּנֶסֶת נִקְרָא תְּפִילַת הַצְּבוּרָה, וְמִשְׁמַע בְּצִלִּיח' (בְּרַכּוֹת ו, א) שֶׁהוּא מְקוּר דְּבִרְיוּ שֶׁל הַמִּשְׁנ"ב) שֶׁיֵּשׁ בּוֹה רַק מַעֲלָה שֶׁל מִתְפַּלֵּל בְּשִׁעָה שֶׁהַצְּבוּרָה מִתְפַּלְלִים, שֶׁתְּפִילוֹתָיו נִשְׁמַעֵת, וְלֹא שֶׁל תְּפִילָה בְּצִבוּרָה מִמֶּנּוּ, וְכֵן דַּעַת הַחֲזו"א (אַרְחוֹת רַבְּנֵי ח"א ע"מ ג"א) שֶׁאִינָה נִחְשָׁבֶת לְתְּפִילָה בְּצִבוּרָה. וְרָאָה עוֹד מָה שֶׁכְּתוּבָנוּ לְעִיל שֵׁם.

[משנ"ב ס"ק יב]

דְּתְּפִלַּת הַצְּבוּרָה עֲרִיבָא⁽³⁰⁾ מִמִּסְמָךְ גְּזָלָה לְתְּפִלָּה⁽³¹⁾.

(30) וְכֵן הַמִּתְפַּלֵּל בְּמִתְיֻנָּת וּמִשְׁעֵר שֶׁלֹּא יִסְפִּיק לְהִתְפַּלֵּל שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה עִם הַצְּבוּרָה, וְרוּצֵה לְדַלֵּג עַל בְּרַכּוֹת קְרִיאַת שְׁמַע כְּדִי לְהִתְפַּלֵּל שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה עִם הַצְּבוּרָה, כְּתוּב בְּשׁו"ת שְׁלֵמַת חַיִּים (סי' רטו) שֶׁהַעוֹשֶׂה כֵּן לְפַעֲמִים, אֵין מִזְנִיחִים אוֹתוֹ, אֲבָל אֵין לְעִשּׂוֹת כֵּן בְּקִבְעוֹת. וּבִסְפָר מִשְׁנֵת יַעֲקֹב (רוֹנְטֵל, פ"ז מְהַל' תְּפִילָה ה"י"ח) כְּתוּב שֶׁשְׁמַע מִהַגְר"י מְבַרִּיטֵק שֶׁאֲבִי הַגְר"ח הִיָּה לוֹ מִנֵּין בְּלִיל שֶׁבֵּת בְּבֵיתוֹ, וְכִיּוּן שֶׁהִיָּה מֵאֵרִיךְ בְּקְרִיאַת שְׁמַע הִיָּה מִתְפַּלֵּל קוֹדֵם שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה וְאַחֵר כֵּךְ קְרָא קְרִיאַת שְׁמַע, וְלֵאחֵר זִמֵּן הַפְּסִיק לְנַהוֹג כֵּן שֶׁחֲשַׁשׁ שֶׁבְּתְּפִילָה כְּבִר יוֹצֵא יָדֵי חוֹבֵת קִידוּשׁ הַיּוֹם, וְאִם אַחֵר כֵּךְ קוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע נִמְצָא שֶׁהַקְּדִים קִידוּשׁ הַיּוֹם לְקְרִיאַת שְׁמַע, וְהִרִי קְרִיאַת שְׁמַע תְּדִירָה.

וְלֵאחֵר תְּפִילַת שְׁמוֹנָה עֶשְׂרֵה כְּשֶׁקוֹרָא קְרִיאַת שְׁמַע וּבְרַכּוֹתֶיהָ, הוֹרָה הַגְר"שׁ אוֹיַעֲרֵבךְ (הַלִּיכוֹת שְׁלֵמָה תְּפִלָּה פ"ג סי"ג) שֶׁיֵּשׁ לְהַסְמִיכִם לְבִרְכּוּ שְׁבִטּוֹף הַתְּפִילָה, וְלִכֵּן אִף אִם אוֹמְרִים עֲלֵינוּ לֵאחֵר 'בְּרַכּוּ', לֹא יֵאֱמָר עִמָּהֶם, אֲלֵא יִקְרָא תְּחִילָה קְרִיאַת שְׁמַע וּבְרַכּוֹתֶיהָ, וְאַחֵר כֵּךְ יֵאֱמָר עֲלֵינוּ. מֵאִידֵךְ, הַגְר"ח קְנִיבִסְקִי (אֲשִׁי יִשְׂרָאֵל בְּסוּף הַסְּפָר תְּשׁוּבָה רַעֲד) כְּתוּב שֶׁאֵין צְרִיךְ לְהַסְמִיכִם לְבִרְכּוּ' שְׁבִטּוֹף הַתְּפִילָה.

(31) וּמִ"מ אֲפִילוֹ אִם יֵשׁ לוֹ רַק מַעֵט זִמֵּן, הוֹרָה הַגְר"שׁ אוֹיַעֲרֵבךְ (שׁו"ת מִנְחַת שְׁלֵמָה ח"ב סי' ד אֹת לו) שֶׁיֵּאֱמָר פְּסוּקֵי יִצִּיאַת מִצְרַיִם, עַל פִּי תְּלִמִּידֵי רַבֵּינוּ יוֹנָה (בְּרַכּוֹת ב, ב מְדַפֵּי הַר"ף ד"ה אִיזוּחַ) שֶׁכְּתוּב שֶׁעֵיֶקֶר סְמִיכוֹת גְּאוּלָּה לְתְּפִילָה הִיא הַזְּכוּרָה יִצִּיאַת מִצְרַיִם, וְלֹא חֲתִימַת הַבְּרַכָּה גְּאֵל יִשְׂרָאֵל. וְסִיִּים שְׁלִמַעֲשָׂה צ"ע.

[משנ"ב ס"ק יג]

שְׁבִמְדִינוֹתֵינוּ אֵין נִהְיִין לְעִנּוֹת אַחֵר בְּרַכּוֹת עֲצֻמוֹ⁽³²⁾.

(32) וְאִם סִיִּים יְחִיד עִם הַשּׁו"ע, אוֹ עִם אָדָם אַחֵר, כְּתוּב לְעִיל (סי' נ"א ס"ק ג) שֶׁיֵּעֲנֶה אֲמֵן, וְכֵן אִם סִיִּים בְּרַכָּה אַחַת וְהַשּׁו"ע סִיִּים בְּרַכָּה אַחֲרָה, מוֹתֵר לוֹ לְעִנּוֹת אֲמֵן.

[משנ"ב ס"ק א]

וְאֲפִילוֹ הָאֵיךְנָא דְּקָבְעוּהָ חוֹבָה⁽¹⁾ וְכו', כְּדִי לְאֲטְרוּחֵי צְבוּרָא לְהַחְזִיר הַשּׁו"ע הַתְּפִלָּה⁽²⁾.

(1) וְלִגְבֵי נְשִׁים, כְּתוּב לְעִיל (סי' קו ס"ק ד) שֶׁלֹּא קִיבְּלוּ עֲלֵיהֶן לְחוֹבָה לְהִתְפַּלֵּל עֲרֵבִית. וּמִ"מ לְהוֹכִיר יִצִּיאַת מִצְרַיִם בְּלִילָה, הִבִּיא לְעִיל (סי' ע ס"ק ב) מִחֲלוּקַת הַפּוֹסְקִים אִם נְשִׁים חַיִּבוֹת. וְרָאָה מָה שֶׁכְּתוּבָנוּ שֵׁם וּבִסִּי' קו שֵׁם.

(2) וְכֵן לְעֵנִין סְמִיכַת גְּאוּלָּה לְתְּפִילָה, מִשְׁמַע בְּשִׁעָה צ' לְעִיל (סי' רלו ס"ק ד) שֶׁאִף עַל פִּי שֶׁקְּבֻעָה כְּחוֹבָה אֵינָה כְּחוֹבָה גְּמוּרָה, וְרִשְׁאֵי לְהַכְרִיז 'יַעֲלֵה וְיֵבֵא' וְעַל הַנְּסִים'.

וְכִיּוּן שֶׁאֵין בְּהַ חוֹרַת הַשּׁו"ע, הוֹרָה הַחֲזו"א (אַרְחוֹת רַבְּנֵי ח"א ע"מ ג"א) שֶׁאִי אֲפִשֵׁר לְצַרֵּף לְמִנְיָן מִי שֶׁכְּבֵר הַתְּפַלֵּל. וְרָאָה מָה שֶׁכְּתוּבָנוּ לְעִיל (סי' סט ס"ק ח).

[משנ"ב ס"ק ב]

עֲרֵבִית מְבַעֵד יוֹם אֵין נִזְפִּלִין⁽³⁾, דְּכָךְ שְׁוִיָּא לְלָהָה⁽⁴⁾ וְכו', לְזִמְרָה שִׁיר הַמְּעֻלוֹת הִנֵּה בְּרַכּוּ כו'⁽⁵⁾.

(3) וְאוּלַם לְזִמְרָה אֵת הַמְּזוּמָר שֶׁל נְפִילַת אֲפִים, כְּתוּב לְעִיל (סי' קלא ס"ק טז) שֶׁאֵין חֲשַׁשׁ דְּבַר אֲפִילוֹ בְּלִילָה.

(4) וְלֵעֵנִין נְפִילַת אֲפִים בְּבִין הַשְּׁמֻשׁוֹת, כְּתוּב לְעִיל (סי' קלא ס"ק יז) שְׁנוּהֵיגִים לְיַפּוֹל. וְאוּלַם, דַּעַת הַגְר"שׁ אֲלִישִׁיב (תְּפִלָּה כְּהַלְכָּתָה פ"ח ה'ע' סד) וְהַגְר"שׁ אוֹיַעֲרֵבךְ (הַלִּיכוֹת שְׁלֵמָה תְּפִלָּה פ"ג ס"ד וְדַבַּר הַלְכָה אוֹת ו) שֶׁהַמְּנַהֵג בִּירוּשָׁלַיִם שֶׁלֹּא לְזִמְרָה תַחֲנוּן אַחֲרֵי הַשְּׁקִיעָה, וּבִיָּאֵר הַגְר"שׁ אוֹיַעֲרֵבךְ שֶׁחֲשַׁשּׁוּ לְדַעַת חֲכָמֵי הַקְּבֵלָה שֶׁיֵּשׁ סְכָנָה לְאוּמְרוֹ מִשְׁקִיעַת הַחַמָּה וְאֵילֶךְ, וְחַמִּירָא סְכָנָתָא. וְהַכֵּף הַחַיִּים (סי' קלא ס"ק נ"א) כְּתוּב שֶׁהַאוּמְרוֹ הִרִי הוּא כְּמִקְצֵץ בְּנִטְעוֹת וְהוּא חֲמוּר מְאֹד. וְרָאָה גַם מָה שֶׁכְּתוּבָנוּ לְעִיל (סי' רלד ס"ק ז).

וְלֵעֵנִין נְפִילַת אֲפִים אַחֵר חֲצוֹת הַלִּילָה, כְּתוּב הַמִּשְׁנ"ב (סי' קלא ס"ק יח) שֶׁאֲפִשֵׁר לְהַקֵּל.

(5) רָאָה מָה שֶׁכְּתוּבָנוּ לְעִיל (סי' רלו ס"ק א).

סִימָן רְלוּ

לְקַבֵּעַ עֲתִים לְתוֹרָה בְּלִילָה

[משנ"ב ס"ק א]

מוֹשָׁף עֲלֵיו חוּט שֶׁל חֶסֶד בְּיוֹם⁽¹⁾ וְכו', הַעוֹסְקִים בְּתוֹרָה בְּלִילָה⁽²⁾ וְכו', וּמִתִּי שֵׁם מְקָרָא⁽³⁾ וְכו', לְלַמֵּד מִעֵט קַדְשׁ⁽⁴⁾ הַשְּׁנָה⁽⁵⁾ וְכו', מְשַׁנֵּה בְּרוּנָה סְעִיף קָטָן ט'⁽⁶⁾.

(1) אֲמֵנָם, עֵיֶקֶר מִצּוֹת תְּלִמּוּד תּוֹרָה כְּתוּב לְעִיל (סי' קנ"ה ס"ק ד) שֶׁאֵין לָהּ שִׁיעוּר, וְחַיִּיבָה כֹּל הַיּוֹם בְּכֹל זִמֵּן שֶׁיֵּשׁ לוֹ פְּנָאֵי. וּבִסְפָרוֹ תּוֹרַת הַבֵּית (פ"א) הוֹסִיף, שֶׁאֵין זֶה דוֹקָא בְּמִי שֶׁאֵינוֹ עוֹסֵק בְּתוֹרָה כֹּלֵל, אֲלֵא אִף מִי שֶׁעוֹסֵק בְּתוֹרָה כֹּל הַיּוֹם, אֲךָ מִ"מ כֹּל שִׁעָה וְשִׁעָה שֶׁיִּכּוּל לְלַמּוֹד וְאֵינוֹ לּוֹמֵד, יֵשׁ לְחוּשׁ עַל אוֹתוֹ מִן שֶׁהוּא בְּכֹל דְּבַר ה' בּוֹה'. וְלְעִיל (סי' א ס"ק ב) הִבִּיא אֵת דְּבָרֵי הַשְּׁל"ה (חולִין), עֵינֵין קְרִיאַת שְׁמַע לְדִילָה דְּרַךְ חַיִּים אוֹת ה' שֶׁכְּתוּב סוּד לְחַבֵּר אֵת הַיּוֹם וְהַלִּילָה בְּתוֹרָה אוֹ בְּתְּפִילָה הֵן בְּבוֹקֵר וְהֵן בְּעֵרַב.

(2) וְאִף עַל גַּב שֶׁעֵיֶקֶר מִצּוֹת תְּלִמּוּד תּוֹרָה מְקִיִּים אִף כְּשֶׁלּוֹמֵד יְחִידִי, כְּתוּב בְּבִיה"ל לְעִיל (סי' קנ"ה ס"א ד"ה וִיקְבַע) שֶׁלְכַתְּחִילָה רָאוּי

הִלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע סִימָן רְלוּ רְלוּ רַלַח

באר הגולה קנא

(א) (יב) יתפלל עמקהם, ואחר-כך יקרא קריאת שמע (ד) עם ברכותיה: ד' אחר 'שומר עמו ישאל' אומר אמן (יג) אחר ברכת עצמו, (יד) ולא יענה אמן אחר ברכת (טו) 'המלך (ה) בכבודו' (טז) ועין לעיל סימן (טו):

רלו סדר תפלת ערבית, ובו סעיף אָחד:

א (א) אין שליח צבור חוזר התפלה בתפלת ערבית (ב) ואין נופלין על פניהם לאחר ערבית):

רלח לקבע עתים לתורה בלילה, ובו ב' סעיפים:

א אצריך לזהר (א) בלמוד הלילה יותר מבשאר יום, והמבטלו (ב) ענשו (ב) מרבה: ב באם יש לו א ערובים סה ב שם

באר היטב

ע"ש. וכתב א"י דכ"פ לא יעמוד ופניו אל הקיר כמו ב"ח: (א) יתפלל עמקהם. אעפ"י שהם מתפללים מבני"מ מ"מ תפלת הצבור צריפה מסמך גאלה לתפלת ערבית שהוא רשות. ונ"ל דאם יש שהות יקרא ק"ש וברכותיה וידלג ברוך ה' לעולם אמן ואמן וגו' וגם יראה עיניו וגו' כדי להתפלל עם הצבור, דאינה אלא מנהג וקמה גדולים סוכרין דאין לאמרו. ואם גם לכהכ"כ בשעה שמתחילין ברכו והוא לא התפלל מנחה, יתפלל מנחה בעוד שהם קורין ק"ש וברכותיה, ואח"כ יתפלל ערבית עם הצבור, ואח"כ יקרא ק"ש וברכותיה בלילה, אבל לא

משנה ברורה

במשעשה רב כתב דאחר התפלה לא יאמר הפסוקים דברוך ה' לעולם וכו', ומשמע דטעמה דלא נחקן אלא לאמרו במקומו ולא אחר שקבר התפלל ערבית, ועל-כן נראה דטוב שלא יחתם ברכת 'יראו עינינו', אלא יאמר עד 'כי אין לנו מלך אלא אתה, ואף-על-גב דברכה בלא חתימה בעלמא אינה חשיבה ברכה כלל, מכל מקום כיון דאפלו קדם י"ח הוא רק מנהגא בעלמא, הבו דלא להוסיף עלה. עוד כתבו: במקומות שמקדימין להתפלל ערבית מבעוד יום, ובא לבית הכנסת בשעה שמתחילין ברכו והוא לא התפלל מנחה, יתפלל מנחה בעוד שהם קורין קריאת שמע וברכותיה, ואחר-כך יתפלל ערבית עם הצבור²⁸, ואחר-כך יקרא קריאת שמע וברכותיה בלילה. אכן אם יהיה לו לתפלת ערבית מנין בלילה, ימתין בתפלת מנחה להתפלל בשעה שהצבור מתפללין ערבית²⁹, ותפלת ערבית יתפלל אחר-כך כדינה עם צבור בלילה [פמ"ג]: (יב) יתפלל עמקהם. ותפלת אחר-כך עם הצבור ממסמך גאלה לתפלה³⁰ (ט) דערבית [ואפלו אם הצבור מתפללין מבעוד יום, אפלו הכי יתפלל (ט) עמקהם, ויקרא קריאת שמע וברכותיה כשאינו זמנה. ועין לעיל בסימן רלג סעיף א, מתי יוכל להתפלל שמונה-עשרה (י) דערבית מבעוד יום]. אבל כל זה דוקא כשהוא משער שלא יוכל להשיג אחר-כך מנין להתפלל עמקהם, דאי לא הכי אין לו לבטל מצות סמיכת גאלה לתפלה: ד (יג) אחר ברכת עצמו. שהוא סיום ברכת קריאת שמע, ואזיל המחבר לטעמה במה שפסק בסימן רטו סעיף א, עין שם: (יד) ולא יענה וכו'. כי היא אינה שייך לברכת קריאת שמע, והוא ככל ברכה מיוחדת שאין עונה אמן אחר ברכת עצמו: (טו) 'המלך בכבודו'. באמרו (יב) תמיד ימלך עלינו, לא יהיה בנחתו בלשון בקשה, שמתפלל שימלך עלינו, דהינו לקרב הגאלה, שאין תפלה בחתימת הברכה, אלא יהיה בנחתו בלשון שבח, שהקדוש-ברוך הוא ימלך לעולם [מ"א]: (טז) ועין לעיל סימן רטו. רוצה לומר, ששם כתב הרמ"א שבמדינותינו אין נוהגין לענות אחר ברכת עצמו³², אפלו אחר ברכת 'שומר עמו ישאל לעד':

שער הציון

(ח) אבל בשחרית עדיף מצות סמיכת גאלה לתפלה מתפלה בצבור, ועל-כן אם בא לענות אבותינו וכו', אסור לו להתפלל עם הצבור ולקרא קריאת שמע וברכותיה אחר-כך [כל הפוסקים]: (ט) מגן אברהם, וכדבריו מוכח בחשוכות רב האי גאון המוכא ברא"ש ריש ברכות, ע"ש, וקצת ממנו העתיקו הבית-יוסף בסימן זה: (י) הנוט, דאם דרכו להתפלל מנחה אחר פולג המנחה, שוב אין לו להתפלל ערבית קדם הלילה: (יא) וכתב תמיד, כתב המגן אברהם בשם עקי"ה הפלך ששיקף למשה, ואליה רבה ביטש הפרישה כתב להקד, על-כן איך עבדי שפיר עבדי: (ב) כתב בבאר היטב שאין לקרא מקרא בלילה³⁷, וכפירימים משמע דיכול לקרא מקרא. ונראה דאפלו להמחמירין לית בזה אסורא, אלא שלכתחלה יותר טוב ללמד מקרא ביום³⁸. ונבוע דבר זה ממה דאיתא במדרש

הלכות קריאת שמע סימן רלח רלט

(ג) חק קבוצ עלמוד פך וכף ליום והנה טרוד ביום ולא השלימו, (ד) ישלימונו (ב) בליזה (ה) מיד:

רלט דין קריאת שמע על משתו, ובו ב' סעיפים:

א אקרא על משתו (ב) (א) פרשה ראשונה של 'שמע' (ב) ומברך (ג) [ב] המפיל חבלי שנה על עיניו וכו': הגה ויקרא קריאת שמע (ג) *סמוך למשתו. ואין אוכלים ושותים ולא מדברים (ד) אחר קריאת שמע שעל משתו אלא (ה) ישן מיד, שגאמר אמרו בלכבכם על משפככם ודמו סלה' (כלכו ורוקח ורבינו ירוחם "ב ח"ב). ועין לעיל סימן סג אי מתר לקרות (ו) כשהוא (ז) שוכב. ואם קרא קריאת שמע ולא יוכל לישן מיד, אז

באר היטב

(3) בליזה. דהוי נדר, ולכן יתנה בתחלה שלא יהא עליו נדר, מ"א. אין לקרא מקרא בליזה ואין לישן אלא אחר ג' שעות, וישכב על צד שמאל וישן, וישכב במטה מיתרת. וכשתשמש, אחר שתגמר תשוב למשחה, הארי"ו:

(4) פרשה ראשונה. ורי"ו קתב לומר כל ק"ש שהוא רמ"ח תבות לשמר רמ"ח אבריו, וכ"כ הארי"ו ז"ל. וע"ל סימן רלה ס"ק ב מש"ש: (3) המפיל. משמע דברכת המפיל יאמר אחר שמע כדי שתהא הברכה סמוכה לשנה, וכן עקר, מ"א, ע"ש: (2) ישן מיד. ואם צריך לשמש משתו ישל נדיו ואח"כ יקרא, ולפחות יאמר ברכת המפיל ושמע אחר התשמש, של"ה וכו'ג: (7) שוכב. והינו ויקא בק"ש של חובה, אבל אם כבר קראה אחר צ"ה וקוראה על משתו לשמירה, מתר

שערי תשובה

[3] המפיל. עכה"ט. וכתב ברי"ט בשם תשובת לחימיתודה שיש שרצה לומר שפעי"ס הסוד אם היה ער עד אחר חצות ואז הולך לשכב אינו מברך המפיל, ואין האמת פן אלא צריך לברכה בכל עת שהולך לישן, ע"ש:

באור הלכה

* סמוך למשתו. עין משנה ברורה מה שכתבנו בשם הנקטת הגדולה. ועין בתח"אדם שמצדד לומר, דאפילו לא היה יכול אחר-כך קלל לישן גם-כן אין הברכה לכשלה, דעל מנהגו של עולם הוא מברך, וכן משמע בחד תרוצא באלהי רבא. ולעניות דעתי צריך עיון בזה, אחרי דברכה זו מברך על עצמו: המפיל חבלי שנה על עיניו וכו', וכעין שכתב השערית-תשובה בסימן מו לענין ברכת המעביר שנה' כשאינו ישן בליזה, עין שם; ועל-פל-פנים נראה לי דאם מסתפק קמא לא יוכל אחר-כך לישן, כדואי אין קדאי לתחלה לברך. נסתפקתי, אם הוא עדין קדם עמוד-השחר בעת ברכת המפיל, אך הוא משער שעד שישן יעלה עמוד-השחר, אי אזלין בתר עת הברכה שהוא עדין לילה או בתר שנה שיהיה ביום, ועל שנת היום לא נתקנה הברכה, כמו שכתבו הפוסקים, אבל אחר שיעלה עמוד-השחר לא מסתפק לי כלל, דאף דאיכא אינשי דגנו בההיא שעתא עד הנין חסמה ועדין זמן שכיבה הוא על-פי הדקדק, כדאייתא בבבב"ב ט', מקל מקום לענין ברכת המפיל' נראה דעבר זמן, שהרי אינו יכול לומר 'השכיבנו' אחר צלות השחר, כדאייתא שם בגמרא, וממילא בענינו גם-כן אינו יכול לומר 'שתשכיבני לשלום',

משנה ברורה

אוכלתו, שגאמר וגו'. ואיתא בפרק קמא דאבות: ודלא מוסיף יסף [הינה], דלא מוסיף ללמוד בליזה מט"ו באב ואילוף. יסוף מן העולם]. ועין במגן-אברהם, דלשנת האדם בליזה אין לנה שיעור קבוצ, אלא תלוי בכל אדם (9) לפי כח בריאותו, ועל-פל-פנים לא ישתקע בשנה יותר מדי, וכןאייתא במשנה [סנהדרין פ"ח]: שנה לצדיקים, רע לכהן ורע לעולם, ופרש רש"י מפני שאינם עוסקין בתורה: ב (ג) חק קבוצ וכו'. עין לעיל בסימן קנה סעיף (12) ובמשנה ברורה שם (13): (ד) ישלימונו בליזה. כלומר: (3) אפילו בלילות הקצרים מחיב להיות געור בליזה כדי להשלים חקו, ולא יאחר זה עד יום מקור, כי יום של אחריו מחיב בפני עצמו, ונקמצא דיום זה לא השלים חקו, והוי 'מעצת לא יוכל לתקן' [פמ"ג]: (ה) מיד. והוי (ג) נדר, כדאמרין [גדרים ז']: האומר אשנה פרק זה, נדר גדול נדר לאלהי ישראל. ואיתא בירורה דעה בסימן ריד סעיף א, דאם נהג לעשות דבר טוב, אם

הנה דעתו לנהג פן לעולם (16) הוי נדר (17). וטוב שיתנה בתחלה שלא יהיה עליו דבר זה בנדר, פן יזדמן איזה פעם שלא יוכל להשלים (18):

א (א) פרשה ראשונה. ואם התפלה ערבית מבעוד יום, (ב) צריך לקרות (3) כל הפרשיות, ויכון לצאת בקו המצות עשה של קריאת שמע) וגם המצוה של זכירת יציאת מצרים. וטוב לומר תמיד כל קריאת שמע, שהיא רמ"ח תבות [בצרוף (ג) אל מלך נאמן]. (ד) לשמר רמ"ח איבריו: (ב) ומברך המפיל' וכו'. מלשון השלחן-ערוך משמע (ה) דברכת המפיל' אומר אחר קריאת שמע כדי שתהא הברכה סמוכה לשנה, ומה שקורא אחר-כך 'ישב בסתר' ואנף, בינו דהוי משום שמינה לא הוי הפסק ויש מדקדקין (ו) לברך המפיל' בסוף אחר כל הפסוקים. ויש מאחרונים (ז) שהסמימו שברך ברכת המפיל' קדם, (ח) ואחר-כך קריאת שמע ויתר פסוקי דרחמי (כמו שגדפס בסודורים). ונראה דלמעשה יתנה האדם כפי טבעו, דהינו, אם טבעו להרדם באמצע קריאת שמע, טוב יותר שיעדיים ברכת המפיל' מה דאפשר, ואם אין טבעו לנה, טוב יותר לאחור ברכת המפיל' עד לבסוף: (ג) סמוך למשתו. ולא יקרא קריאת שמע כשיקנס לישן, אלא כשרואה שהשנה באה עליו [סדה"ו]. (ט) אבל בכנסת הגדולה כתב שיש לקרות מיד, שמא יחטפנו שנה אחר-כך ולא יקרא, ואין לחש משום הפסק אלא כשעושה דבר אחר בנתיים, אבל מה שיושב ודומם לא מקרי הפסק אף ששהה איזה זמן קדם שישן: (ד) אחר קריאת שמע וכו'. ואם תאב לשחות או לדבר איזה ענין נחרץ, נראה שמתר, אף יתור ויקרא פרשת 'שמע'; אכן אם כבר אמר ברכת המפיל' ונהר בזה, פי יפסיק בין הברכה להשנה: (ה) ישן מיד. ואם צריך לשמש משתו, ירחץ עצמו מהשכבת-זרע שעליו (19) וישל המפיל' ונהר בזה, פי יפסיק בין הברכה להשנה: (ה) ישן מיד. ואם צריך לשמש משתו, ירחץ עצמו דשם מוכח בסעיף א בהג"ה דלכתחלה אין קדאי לילף ולשכב על הקרובה ששכיבה, אפילו כשהוא שוכב על צדו ממש. כתב המגן-אברהם: ויקא פסקורא זו הקריאת שמע לשם חובה, בגון שהתפלה ערבית מבעוד יום וצריך עתה לכוון לקיים המצות-עשה דקריאת שמע, לכך צריך לנהר בכל פרטיה, אבל אם כבר קרא בומנה וקורא עתה רק משום קריאת שמע שעל המטה, מתר לכתחלה לקרותה בשכיבה.

שער הצידין
שהנה הקדוש-ברוך-הוא לומר עם משה מקרא ביום ומשנה בליזה: (3) על-תמיד: (2) מגן-אברהם: (6) מגן-אברהם בסימן רלה: (3) דהמגן-אברהם שכתב שם 'שתי פרשיות' אזיל לטעמה שפסק בתלמידי רבנו יונה, דביציאת מצרים יוצא במה שקרא יאמר מבעוד יום, אבל לפי מה שהאריך בשאגת-אריה ומסיק דאינו יוצא בזה שקרא מבעוד יום, על-כרחו צריך לקרותה עכשו מדינא; וממילא צריך לכוון גם פן המצות-עשה של זכירת יציאת מצרים, דאפילו לפי מה שכתב החי"אדם דאם לא פנ בקריאת שמע של שחרית וערבית לקיים המצות-עשה גם-כן יוצא בדיעבד, התם משום דכשהולך להתפלל מסתמא מכוון לקיים כמו שתקנו חכמים, מה שאין פן בזה: (ג) מחצית-השקל: (ד) אחרונים: (5) מגן-אברהם: (1) אליה רבה בשם של"ה: (1) עין אליה רבה, וכן משמע קצת מהג"א: (2) ולא הוי הקריאת-שמע הפסק, דקריאת שמע נמי משום שמירה הארי, וכל-שכן יתר הפסוקים [מ"א], וגם דיתר הפסוקים בקריאת שמע ארכתא דמא [הגר"א]: (ט) וכן משמע מוש"א:

הלכות קריאת שְׁמַע סִימָן רלה רלמ

ביאורים ומוספים

[משנב ס"ק ב]

אָלָא תְלוּי בְּכָל אָדָם⁹ לְפִי כַח בְּרִיאוֹת¹⁰, וְעַל כָּל פְּנִים לֹא יִשְׁתַּקֵּעַ בְּשֵׁנָה יוֹתֵר מִדִּי¹¹.

9 ומי שישן כדי לחזק את מוחו ללמוד תורה, כתב הט"ז (אבה"ע סי' כה ס"ק א) ששכרו הוא כמו מי שמדיר שינה מעיניו ועוסק בתורה, והמליץ על כך את הפסוק (תהלים כז ב) "שוא לכם משכימי קום מאחרי שְׁבֶת אוכלי לחם העצבים", כלומר, בחינם הוא לכם שאתם משכימים קום בבוקר, ומאחרים שינתכם בלילה, שהרי "כן יתן לידידו שינה", שהקב"ה נותן שכר שווה למי שישן כל צרכו, כדי שיוכל לעסוק בתורה. ובספר אבן שלמה (להגר"א פ"ח אות ב) כתב שכל חכם עולה נשמתו בכל לילה למתיבתא של מעלה להשיג שם מה שאי אפשר להשיג בהקיץ, וזהו כל תכלית בריאת השינה [וראה בן איש חי שנה א פ' פקודי אות ח].

10 וכן מי שיודע בעצמו שאם יקום באשמורת יישן בעת התפילה, כתב לעיל (סי' א ס"ק ט) שמוטב שישן כל הצורך. ומי"מ יהיה זהיר לקום שעה או לכל הפחות חצי שעה קודם קריאת השמש לבית הכנסת, כדי שיוכל להתפלל בציבור ובנקיות.

11 והזמן הנצרך לשינה, כתב הרמב"ם (פ"ד מהל' דעות ה"ד) שהוא שמונה שעות, וביאר התפארת ישראל (אבות פ"ו אות פג) שכל זה הוא עד גיל חמישים, אבל מגיל חמישים ואילך, די לישון חמש או שש שעות בלילה. ובזמנינו, כתב הגרי"י קניבסקי (קריינא דאיגרתא עמ' לט) שבאופן רגיל צריך אדם לישון שבע שעות ביממה, ויש יוצא מן הכלל שמוכרח לישון שמונה שעות, ויש שמספיק לו שש שעות. וכן כתב הגראמ"מ שך (מכתבים ומאמרים ח"א מכתב לב) שכל אדם צריך לישון כפי צרכו, והיינו לא פחות משש שעות עד שבע, ופחות מזה מוזק לבריאותו של האדם.

[משנב ס"ק ג]

צֵיִן לְעֵיל בְּסִימָן קְנָה סְעִיף א¹² וּבְמִשְׁנָה בְּרוּךְ שֶׁשׁ¹³.

12 שם כתב שכל אדם צריך שיהיה לו עת קבוע כל יום, ושלא יעבירנו אף אם הוא סבור להרויח הרבה, וכתב הרמ"א (שם), שאפילו מי שאינו יודע ללמוד, מ"מ ילך לבית המדרש ושכר הליכה בידו.

13 שכתב שם (ס"ק ב), שטוב שיקבע העת אחר התפילה, משום "ילכו מחיל אל חיל", וגם שאם ילך קודם לעסקיו יש לחשוש שמה ימשך ויתבטל מקביעותו.

[משנב ס"ק ד]

יוֹם שֶׁל אֲחֵרָיו מְחַבֵּב בְּפָנָי עֲצָמָי¹⁴.

14 וכן לענין ברכות התורה, כתב השו"ע לעיל (סי' מז ס"ב) שאם לומד תורה בלילה אין צריך לחזור ולברך ברכות התורה, כיון שהלילה הולך אחרי היום שעבר. וכמו שכתב הרבינו יונה (ברכות ו, א בדפי הרי"ף ד"ה ואמר מורנו) שאף שבשאר הדברים אנחנו אומרים שהיום הולך אחרי הלילה שעבר, לענין תלמוד תורה הלילה הולך אחרי היום שעבר. והוסיף, שכמו כן מבואר בירושלמי שמה שאנחנו מתבטלים מהתורה ביום הוא כמו הלואה אצלנו ואנחנו פורעים אותה אחר כך בלילה שאחריו, וכן כתב המשנ"ב לעיל (סי' קנה ס"ק ד). והכף החיים (ס"ק ח) ביאר שהטעם שאפשר להשלים בלילה, משום שהתורה מכפרת כמו קרבנות, ובקרבנות הלילה משלים את היום שלפניו, ולכן גם בעסק התורה הלילה משלים את היום שלפניו. והתורת חיים (סופר, ס"ק ב) כתב שבגדר הלך אחרי לשון בני אדם, וכוננת האדם גם על הלילה שלאחריו. [וראה בספר אור אברהם (לגר"א גורביץ הל' תלמוד תורה מע' תל) מה שביאר בזה].

[משנב ס"ק ה]

מִדְּכֹר, אִם הִיָּה דַעְתוֹ לְנַהֵג בְּן לְעוֹלָם¹⁶ הֵי נְדָרָה¹⁷ וְכו', פֶּן יִדְמֶן אֵיזָה פְּעַם שְׁלֹא יוּכַל לְהִשְׁלִים¹⁸.

15 מזה שכתב 'מיד', כתב הערוך השלחן (ס"ג) שאין הכוונה מיד בתחילת הלילה, אלא שלא יניח את הלימוד עד ליום המחרת.

16 ואם הורגל באיזה מנהג של מצוה, ולא חשב לנהוג כן לעולם, כתב לקמן (סי' תקצו ס"ק ו) שנחשב כנדר, ושם (ס"ק ד) כתב שהורגל היינו בשלש פעמים. וראה עוד מה שכתבנו שם (ס"ק ו).

17 לענין מי שנוהג להתענות בעשרת ימי תשובה, כתב השו"ע לקמן (סי' תקטב ס"ב) שאינו חייב להשלים את תעניתו עד צאת הכוכבים, אלא עד שיצא מבית הכנסת לאחר תפילת ערבית, ובמשנ"ב שם (ס"ק י) כתב שאפילו התפללו מבעוד יום, ואם נהג להתענות עד צאת הכוכבים, הסתפק בשעה"צ שם (ס"ק ח) אם חשוב נדר בטעות, ולא צריך התרה.

18 ואם מסר מודעה בערב ראש השנה [הריני מוסר מודעה לפניכם ואני מבטל מכאן ולהבא כל הנדרים וכו', כמודפס בסידורים], כתב בשו"ת שלמת חיים (יו"ד סי' סב) שלענין מנהג טוב אפשר לסמוך על כך, וכן מובא בשם החזו"א והגרי"י קניבסקי (אעלה בתמר אות מז) שעל דעת ראשונה שהתנה בערב ראש השנה הוא עושה.

ואף לענין מי שאמר 'אשנה פרק זה', הורה הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה ראש השנה פ"א ס"ט ודבר הלכה אות יב) שמועילה המודעה, וביאר שם שכיון שהוא עצמו אין כוונתו לנדר או שבועה, שהרי לא הזכיר בקבלתו לשון נדר או שבועה, ורק התורה מחשיבה קבלה זו לנדר, לכן באופן שגילה דעתו מקודם והתנה שלא יחול, נראה שאפשר לסמוך על התנאי, והרי זה כאומר בפירוש שיהיה בלי נדר. אלא שהוסיף (שם ארחות הלכה הע' 37) שאף שמעיקר הדין אפשר לסמוך על התנאי, אך לבתחילה גם בזה נוהגים שלא להתיר אלא על ידי שאלת חכם, וכן הורה הגר"ש וואזנר (קונטרס מבית לוי עניני יו"ד עמ' רה הע' ז) שאין להקל במנהג טוב שנראה שנעשה בקביעות גמורה כדי שלא יבואו להקל בנדרים, ולכן תמיד יש לעשות שאלת חכם, ואף שיש לצרף את השלמת חיים הנ"ל בעת הצורך. וראה מה שכתבנו לקמן סי' תריט ס"ק ב.

סימן רלמ

דין קריאת שְׁמַע על מִטָּתוֹ

[משנב ס"ק א]

צָרִיף לְקִרְוֹת כָּל הַפְּרָשׁוֹת¹, וּיְכַנֵּן לְצֵאת בְּהֵן הַמְּצֻנֵת עֲשֵׂה שֶׁל קְרִיאַת שְׁמַע².

1 כאן סתם שעליו לקרוא את שלש הפרשיות, וכן נקט בשעה"צ (ס"ק ב), ואמנם לעיל (סי' רלה ס"ק יא) משמע שלא הכריע. וראה מה שכתבנו שם.

2 אמנם לעיל (סי' רלה ס"ק יב) כתב, שאין כדאי לסמוך על קריאת שמע שעל מיטתו, שמלבד הכוונה לצאת ידי חובה, צריך גם כוונת הלב לקבל עול מלכות שמים במורא, וכשקורא על מיטתו אינו מכוון לזה.

ואם בעת שקורא קריאת שמע שעל המיטה נזכר שלא קרא קריאת שמע שנית לאחר צאת הכוכבים, כתב בשו"ת רב פעלים (ח"ד סי' ד) שישגמור את הקריאת שמע שעל המיטה, ואחר כך יחזור לקרוא קריאת שמע פעם נוספת.

הִלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע סִימָן רְלוּ

המשך מעמוד קודם

בצל החכמה (שם סי' כו) שיכול להיות ש"ץ וידלג על פסוקים אלו.

[משנ"ב ס"ק ו]

בין דתקינו לאמרם הוי לה פגולה אריכתא⁽¹⁹⁾.

19 ומ"מ בשבת, כתב לקמן (סי' רסו ס"ק ט) שנהגים לומר אחר סיום הברכה 'שמרו' וגו', ובמועדים 'ידבר משה' וגו', בראש השנה 'תקעו' וגו', וביום כיפור 'כי ביום הזה' וגו', וביאר לקמן (סי' תקפ"ב ס"ק א) שפסוקים אלו אינם נחשבים להפסק בין גאולה לתפילה, משום שנחשבים כגאולה אריכתא, והג"א (מעשה רב אות טו) נהג שלא לומר שום פסוק אחרי ברכת השכיבונו, כיון שנחשב להפסק בין גאולה לתפילה. וראה עוד מה שכתבנו לקמן בסי' רסו שם.

[משנ"ב ס"ק ז]

הוא צ"ח תפלה⁽²⁰⁾ וכו', בין הפרקים אסור לו להקריז שום דבר.

20 ולהגביה את קולו באמצע תפילת לחש כשמגיע ליעלה ויבוא וכו', כדי להזכיר לציבור לאומרו, ראה מה שכתבנו לקמן סי' תכ"ב ס"ק א.

21 ובין הפרקים, כתב בביה"ל לעיל (סי' סו ס"ה ד"ה ואלו) שהם בין ברכה ראשונה לשניה, ובין שניה לישמע, ובין 'שמע' ליהיה, ובין 'יהיה' ל'ואמר', ובין 'אל ישראל' ל'השכיבונו' [ואף שהשכיבונו נחשבת כגאולה אריכתא, מ"מ חשובה כברכה בפני עצמה], וכן אחר 'שומר עמו ישראל לעד', נחשב בין הפרקים, ואפילו לנהגים לומר 'ברוך ה' לעולם' וגו', משום שברכת 'השכיבונו', היא סיום של ברכות קריאת שמע, וכמו שכתב המשנ"ב (סי' יג).

ובין 'ואמר' ל'אמת ואמונה', כתב בביה"ל (שם) שנחשב בין הפרקים, אמנם בהגדה (מובא שם בביה"ל) חזר בו וכתב, שדינו כמו בין 'ואמר' ל'אמת ויציב', שמוכח מהשו"ע (שם) וכן כתב במשנ"ב (שם ס"ק כח) שחמור יותר מאמצע הפרק.

ולהפסיק באמצע פרשת 'ואמר', הסתפק בביה"ל (שם) אם נחשב כהפסק באמצע הפרק, כיון שפרשת 'ואמר' [ציצית] אינה נוהגת אלא ביום. וכתב שלכאורה תלוי במחלוקת הפוסקים האם כדי להזכיר יציאת מצרים בלילה צריך לומר דוקא פרשת 'ואמר' [ראה מה שכתבנו לעיל סי' רלה ס"ק יא], וסיים בצריך עיון.

ולנהגים לומר את הפסוקים 'ברוך ה' לעולם' וגו', כתב הערוך השלחן (סי"ב) שבין הפסוקים דינו כבין הפרקים, ומיראו עינינו עד סוף הברכה דינו כאמצע הפרק. וכן כתב הדעת תורה (סי"ב) שדינו כבין הפרקים ויכול לענות על כל אמן, וציון למג"א (סי' נא ס"ק ג), וראה מה שכתב שם. והג"א (בוטשאטש, מהדורת סי' נז) כתב שדינו כאמצע פסוקי דומרה.

[משנ"ב ס"ק ח]

דגם זה הוא צ"ח תפלה⁽²²⁾.

22 ועוד טעם כתב לעיל (סי' טט ס"ק טו) על פי הרמ"א (שם), כיון שתפילת ערבית רשות ובלאו הכי מפסיקים בפסוקים. ולפי הטעם הזה, בארץ ישראל שלא נהגו לומר פסוקים אלו, כתבו הכף החיים (שם ס"ק יג) ובשו"ת אבן ישראל (ח"ט סי' סג לסי' טט) שאין להפסיק גם לאמירת 'ברכו'.

[משנ"ב ס"ק ט]

ועין לעיל סימן סט⁽²³⁾ וכו', דנדקא בערבית מקלינן⁽²⁴⁾.

23 ועוד התבאר לעיל (סי' טט ס"ק ו), שיחיד שלא התפלל ערבית, יכול לצרף אליו עוד תשעה אנשים שכבר התפללו ולומר 'ברכו' וברכה ראשונה בקול רם, ולאחר מכן ימשיך ביחידות כסדר התפילה. והוסיף, שיתכן שיכול לומר גם את הקדיש שקודם שמונה עשרה.

24 והטעם שהקלו בה, כתב הרמ"א שם (סי"א) משום שתפילת ערבית רשות. וכן כתב בשע"צ כאן (ס"ק ד).

[משנ"ב ס"ק י]

דיותר טוב שלא לעמוד⁽²⁵⁾.

25 ואם אין מצמיד את רגליו זה לזה, כתב הג"א (בוטשאטש, על הג"א ס"ק ב) שיכול לאומרו גם בעמידה, ואף אם יעמוד כשפניו כלפי מזרח.

[משנ"ב ס"ק יא]

ורוצים לעמוד בתפלה⁽²⁶⁾ וכו', דאותן הפסוקים אינן אלא מנהגים⁽²⁷⁾.

26 ואם הציבור כבר התחילו תפילת שמונה עשרה, כתב השו"ע לעיל (סי' קט ס"א ובמשנ"ב שם ס"ק ד) שלא יתחיל, אלא אם משער שישפיק לסיים קודם שיגיע הש"ץ ב'קדיש תתקבל' ל'יהא שמיה רבא'.

27 ולענין אמירת פסוקים אלו במוצאי שבת, בליקוטי מהרי"ח (ערבית למוצאי שבת) כתב שתלוי במנהגים, שיש מקומות שאין אומרים אותם במוצאי שבת וכן בחול המועד, וכן בספר דרכי חיים ושלום (מונקאטש, אות של) כתב שלא לאומרו במוצאי שבת, בתשעה באב [שנקרא מועד], ובפורים. והג"א (בוטשאטש, ס"ב) כתב שאף שלכתחילה נכון לאומרו גם במוצאי שבת, אך בדיעבד יש צד זכות על הנהגים שלא לאומרו במוצאי שבת. ובשו"ת דברי יציב (אויח ח"א סי' קג אות ז) כתב שאולי הטעם שלא לומר במוצאי שבת, כיון שהתקנה היתה מפני שהיו יראים להישאר בשדות עד זמן תפילת ערבית [ראה משנ"ב ס"ק ה], ובמוצאי שבת לא שייך טעם זה. מאידך, בספר שלחן הטהור (קומראן, ס"א) כתב שיש לאומרו אף במוצאי שבת, ושכן נהג גם מרן הבעל שם טוב [מלבד במקום שנהגו שלא לאומרו במוצאי שבת]. ובשו"ת אגרות משה (יו"ד ח"ג סי' צו אות ח) כתב שמי שנהג שלא לומר פסוקים אלו במוצאי שבת, אין למנהגו שום מקור מדברי רבותינו, ומשום כך אם נמצא במקום שנהגו לאומרו, צריך לאומרו עם הציבור.

ולדלג על ברכת השכיבונו כדי להספיק תפילה בציבור, הורה הגר"שז איערבך (הליכות שלמה תפלה פי"ג דבר הלכה אות יח) שאף שמן הדין מותר לעשות כן, אך מ"מ כיון שלא נהגו כן, אין לשנות. וכן כתב העמק ברכה (ברכות קריאת שמע אות א) שלאחר שכבר התחיל בקריאת שמע וברכותיה אינו רשאי להפסיק כדי להתפלל בציבור. מאידך, הגר"צ פראנק (הר המור קובץ ב עמוד 61) הורה שראוי להפסיק לאחר קריאת שמע כדי להספיק תפילה בציבור. ובשו"ת שלמת חיים (סי' ריו) כתב שאין ראוי לעשות כן, כיון שהיא ברכה הסמוכה לחברתה, אך בדיעבד שעשה כן אין קפידא בזה, ואחרי התפילה יאמר עוד פעם 'פרשת ויאמר' ואחר כך 'אמת ואמונה'.

הִלְכוֹת קְרִיאַת שְׁמַע סִימָן רְלוּ רְלוּ

המשך מעמוד קנא

3 ואיזוהי דרך ישרה שיבור לו האדם בעסקו בתורה בלילה, כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ו סי' א) שאף שבספר ערוגות הבושם (סי' א)

להדר ללמוד בחבורה, שעל ידי זה יש יותר כבוד שמים, וכל שכן כשלומים יחד בעשרה, שאז השכינה מקדמת לבוא.

הלכות קריאת שמע סימן רלו רלו רלח

המשך מעמוד קודם

8) וכן לענין פרשת הקרבנות שאומרים בשחרית, כתב במשנ"ב לעיל (סי' א ס"ק יז, בשם הפמ"ג) שאם אין לו פנאי לאומרה ביום [שלתחילה צריך לאומרה ביום, שאין הקרבנות קרבים אלא ביום], יכול לאומרה בלילה. והברכי יוסף (שם ס"ק יג) כתב שלדעת הא"י ז"ל שאין לומר מקרא בלילה, גם פרשת הקרבנות לא יאמר בלילה. ולענין לימוד מקרא בליל ישישי ובליל שבת, כתב היסוד ושורש העבודה (שם) שמותר, וכן כתב הדעת תורה (ס"ב). והבן איש חי (שנה א פ' פקודי אות ז) והכפ החיים (סי' רלו ס"ק ט) הוסיפו, שגם בליל יום טוב מותר, וכן כתב בשו"ת מהרש"ם (ח"א סי' קנח).

ומה שנהגים לקרוא מ'שנה תורה' בליל הושענא רבה [ראה מה שכתבנו לקמן סי' תרסד ס"ק א, ומקור המנהג משער הכוונות לר"ח וויטאל ענין סוכה דרוש ו], כתב היעב"ץ (סידור שערי שמים הושענא רבה שער שמיני אות יד) שאם אמנם רחוק הוא בעיני, וגם לימוד מקרא אין זמנו בלילה, מ"מ אני כופף ראשי בזה למנהג שכבר הוקבע. והדעת תורה (טוף ס"ב) כתב בשם שו"ת אבני צדק (י"ד סי' קב) שבלימוד מקרא בציבור יש להקל, ולפי זה לכאורה הוא הדין בקריאה זו. [וראה בשו"ת שם משמעון, פולק, סי' ד מה שהאריך בזה].

ואמירת תהלים בלילה, כתב בשו"ת רב פעלים (ח"ב סי' ב ד"ה ומה) שאף שיש נוהגים לומר באשמורת הבוקר, אך הבא לשאול נאמר לו שאף על חולה לא יאמר תהילים, אלא ילמד תורה שבעל פה. דעת הכפ החיים (שם) שהמנהג לאומרם רק לאחר חצות משום שהם שירות והודאות וכתבי 'חצות לילה אקום להודות לך'. וכן כתב בשו"ת אור לציון (ח"ב פמ"ו תשובה סד) שאין לומר תהילים בלילה קודם חצות אפילו על חולה, אלא אם כן אומרים בציבור, ולאחר חצות מותר בכל אופן. מאידך, הא"א (בבטשאטש, סי"א) כתב שאין קפידא באמירת תהלים בלילה, והוסיף, שאפשר שרק כשאומרים תהלים בעשרה מותר. וראה בשו"ת בצל החכמה (ח"ד סי' מו אות כד) מה שהאריך בזה.

וללמוד מקרא בבין השמשות, כתב בשו"ת שבת הקהתי (ח"ו סי' קמא) שנראה שיש להקל, והביא שהאדמו"ר ר"א מבעלזא אמר תהלים בין השמשות עד צאת הכוכבים.

ומי שאינו יודע לקרוא אלא רק תורה שבכתב, כתב הבן איש חי (שם) שמותר לו לקרוא מקרא גם בלילה.

מהפך בזכות התלמידי חכמים שעוסקים בתורה בחצי הלילה הראשון, דבריו דברי טעם, מ"מ פשוט הדבר שבחינוך הדורות, הדרך הישרה היא להתרגל לקום באשמורת, שאם לא כן, הרי אם יתפללו ויקראו קריאת שמע בומנה, יהיה זה בלי הכנת הנפש וקנין הגוף, ואין אפשר לקום מהמיטה ישר לבית הכנסת בלי הכנה, ואם יכינו עצמם כראוי, יפסידו זמן קריאת שמע, וכל סדר היום מבובלל מחמת זה, ואוי לתלמיד חכם שחי בלי סדרים.

4) והלומד בין מנחה לערבית, כתב בבניה"ל לעיל (סי' קנה ס"א ד"ה עת ללמוד) שיוצא בזה ידי חובת לימוד תורה בלילה.

5) ועל מעלת הלימוד קודם השינה, כתב הכפ החיים (ס"ק ד) שאמר המגיד לבית יוסף שקודם השינה תקרא עשרה פרקים, ובוה יתעלה נשמתך מעלה מעלה, ותשיג בזה כמה דרגות וכמה מעלות טובות בהרהור אותן משניות שקראת קודם השינה.

אמנם כל זה הוא קודם ברכת 'המפיל', אבל לאחר ברכת 'המפיל', כתב לקמן (סי' רלט ס"ק ד) שאסור לדבר משום הפסק בין הברכה לשינה.

6) שכתב שם שהמקובלים האריכו מאד בגודל קימת חצות, ושהזמן להתאונן על החורבן הוא מעט קודם חצות, ומחצות ואילך יעסוק בתורה, והזהיר שם מאוד משיחת חולין כשניעורים בלילה. והשלי"ה (דרך חיים אות כא) כתב על זה, שכבר אמרנו שבחצות הלילה הקדוש ברוך הוא מחזיר הנשמות אל הגופות כדי שיתעסקו בתורה וכו', וכמו שכתוב בגמ' (ברכות ג, ב) כנור היה תלוי מעל מיטתו של דוד, וכיון שהגיע חצות הלילה וכו' מיד היה עוסק בתורה עד עלות השחר.

[שע"צ ס"ק א]

ש'אין לקרא מקרא בלילה? וכו', אלא ש'לקחתה יתר טוב ללמוד מקרא ביום'.

7) ואפילו לומר כמה תיבות של מקרא, כתב היסוד ושורש העבודה (שער ישישי פ"ב) שיש על כך את אוהרת הא"י ז"ל שלא לקרוא מקרא בלילה, דמה לי פסוק שלם או למחצה לשליש ולרביע. והוסיף, שדוקא שאומר בלי הפירוש שלו, אבל אם אומר עם הפירוש, מותר. ואפילו פסוק שמוכן לכל [וכגון 'ויאמר ה' אל יהושע'] יש לאומרו עם הפירוש שלו. ובשו"ת אבני צדק (סיגעט, י"ד סי' קב) כתב שיכול גם לומר פסוק שלם ואחר כך לקרוא את הפירוש שלו.

הלכות קריאת שמע סימן רלח רלח רלח

המשך מעמוד 302

צג) כתב שיברך, וכן כתב בשו"ת התעוררות תשובה (ח"א סי' קכח), והוסיף, שלאחר שברך 'אשר יצר' יחזור ויקרא קריאת שמע ויאמר איזה פסוקים של רחמים. והמקור חיים (ס"א) כתב שאם שכח להתפלל ערבית, לספור ספירת העומר או לקדש את הלבנה, יאמרם אחר כך. ואם ישן אפילו מעט אחרי ברכת 'המפיל', כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה רפ) שיכול לדבר אחר כך. וכן הורה הגר"ח שיינברג (תפילה כהלכתה פ"ב סי"ח).

[משנ"ב ס"ק ה]

י'רץ ע'צמו מ'השכבת נ'רע ש'ע'ליו' וי'טל נ'דיו'.

5) כיון ששכבת זרע שעל בשרו, כתב הרמ"א לעיל (סי' עו ס"ד) שנחשבת כצואה.

6) ונטילה זו, כתב לעיל (סי' ד ס"ק לט) שאין צריך ליטול שלש פעמים, אך יש מחמירים ליטול שלש פעמים.

[שע"צ ס"ק ח]

ד'קריאת שמע נמי משום ש'מיה' הוא'.

3) ובביאור דעת השו"ע שקריאת שמע נחשבת להפסק, כתב המג"א (ס"ק ב) שסובר שקריאת שמע שעל המיטה אינה משום שמירה, אלא משום שצריך לישון מתוך דברי תורה.

[משנ"ב ס"ק ד]

י'נהר ב'נה, כ'י י'פסיק ב'ין ה'ב'ר'כה ל'ה'ש'נה'.

4) ובדיעבד אם הפסיק, כתב הגר"ח קניבסקי (אשי ישראל בסוף הספר תשובה רפג) שאינו חוזר ומברך, כיון שדבר זה תלוי במחלוקת, שלדעת הסוברים שהברכה נתקנה על מנהגו של עולם מותר להפסיק.

ומי שנצרך לנקבו אחרי ברכת 'המפיל', דעת החו"א (דינים והנהגות פ"ח אות ח) שלא יברך 'אשר יצר'. מאידך, בשו"ת פרי השדה (ח"א סי'